

VII. IN DE SOVJET-UNIE (1922-1923)

In 1919 werd de Komintern opgericht, als samenbundeling van communistische partijen. Eén van de taken van de Komintern was het formuleren van een program voor de koloniën. Vanaf de oktoberrevolutie tot 1919 waren hierover slechts enkele verspreide verklaringen gedaan, sterk verband houdend met de wens van de Russische communisten het Aziatische deel van het tsarenrijk bij de Sovjet-Unie te trekken. In de propaganda leidde dit er toe dat sterk de nadruk werd gelegd op de Islam en het streven naar nationale onafhankelijkheid. Ook in het Pan-Islamisme zagen de communisten bepaalde mogelijkheden. Deze nationalistische en religieuze beweging zou kunnen worden gebruikt voor politieke doeleinden, vooral bij het streven naar nationale onafhankelijkheid.

In 1919 sprak Lenin zich uit voor samenwerking met het Aziatisch bourgeois-nationalisme omdat dit in de pre-kapitalistische periode een vooruitstrevende groepering was. Op deze wijze kon de kleine groep van nationalisten, die ook tot de bourgeoisie werd gerekend, gewonnen worden voor samenwerking. Andere uitspraken van de sovjetleiders gingen echter rechtstreeks in tegen die van Lenin en wezen samenwerking met de bourgeoisie geheel af. Een samenhangend program voor Azië bestond niet.

Op het eerste congres van de Komintern in maart 1919 werd het koloniale vraagstuk nauwelijks genoemd. Het tweede congres in juli 1920 wilde deze verwaarlozing echter goedmaken. Er werd een commissie voor Nationale en Koloniale Vraagstukken benoemd die de opdracht kreeg een communistisch programma voor het Oosten op te stellen. Lenin werd voorzitter van de commissie, secretaris was Sneevliet. Sneevliet hield een pleidooi om de internationale goedkeuring te krijgen voor de samenwerking van de Indische communisten met de S.I. Hij gaf een rooskleurig beeld van de S.I., die hij een massa-organisatie met een klassekarakter noemde en die streed tegen het zondige, buitenlandse kapitalisme, de regering en de Javaanse adel. Lenin ondersteunde Sneevliets analyse. Hij wees erop dat de grote massa van de bevolking in onderontwikkelde landen, de boeren, onder bourgeois-kapitalistische verhoudingen leefde. Elke nationalistische beweging kon daarom ook alleen maar een bourgeois-democratisch karakter hebben. Bij deze boeren dienden de communisten aansluiting te zoeken; ze moesten hen in revolutionaire zin organiseren, zo mogelijk in sovjets. Met de nationalistische beweging moest een tijdelijk verbond gesloten worden, waarbij de communisten wel hun zelfstandigheid bewaarden.

Lenins theses ondervonden in de commissie nogal wat oppositie. De Brits-Indische communist M.N.Roy kwam vanuit deze groep met geheel andere theses. Hij wees samenwerking met de bourgeois-nationalisten af. Deze zouden, zo zij de kans kregen, de boeren gebruiken voor hun eigen anti-communistische doeleinden. De communisten dienden zich te baseren op de steeds groeiende groep

van landloze boeren en moesten de bourgeois-nationalistische groep bestrijden.

Lenin was gedwongen een aantal veranderingen in zijn theses aan te brengen, onder druk van de radicale leden van de commissie. In het algemeen hield dit een voorzichtiger opstelling in ten opzichte van samenwerking met de bourgeois-democratische groepen.

Sneevliet slaagde erin een discussie over beide groepen theses in het congres te vermijden door te verklaren dat er in feite geen verschil tussen de twee bestond. Hierop werden beide door het congres aanvaard. Sneevliet was dus succesvol in één opzicht: de Komintern had samenwerking met het bourgeois-nationalisme goedgekeurd. In een ander opzicht lukte het minder. Zijn wens om het congres een welwillende, of in ieder geval een neutrale houding te laten innemen ten opzichte van het Pan-Islamisme werd niet overgenomen. Hierbij speelde een rol dat zo'n beweging in de Aziatische gebieden van de Sovjet-Unie, waar het gezag van Moskou weer stevig gevestigd was, dit gezag ondermijnde.

Aldus werd opgeroepen tot strijd tegen het Pan-Islamisme en de Pan-Aziatische bewegingen. Deze strekten tegen Europees en Amerikaans imperialisme, maar versterkten het Turkse en Japanse imperialisme en de macht van adel, grootgrondbezitters en geestelijkheid.¹ Zoals al beschreven leverde dit voor de P.K.I. in zijn betrekkingen met de S.I. vele moeilijkheden op.

De uitwerking van de theses vormde het volgende probleem. De minieme grootte van de Aziatische communistische partijen maakte hen voor de nationalistische groepen geen gelijkwaardige partners in een samenwerkingsverband. De Komintern diende te zoeken naar een andere wijze van samenwerking. Bij het vinden hiervan speelde Sneevliet een grote rol. Na het tweede Kominterncongres werd hij benoemd tot hoofd van een Kominternbureau in China. Hij was hier van juni 1921 tot april 1922. Via Nederland, waar hij kort na de verbannen Tan Malaka aankwam, ging hij naar Moskou waar hij op een zitting van het Executieve Comité van de Komintern (E.K.K.I.) rapporteerde over zijn ervaringen. Hierna keerde hij terug naar China, waar hij de Komintern nog ongeveer een half jaar vertegenwoordigde. In zijn contacten met de zeer kleine Chinese communistische partij en de grote Kuomintang onder leiding van Sun Yat-sen maakte Sneevliet gebruik van zijn ervaringen in Indië met de samenwerking S.I.-I.S.D.V.

"For Sneevliet, this method of partnership was not simply the best that the communists could reasonably hope for in their weak position vis-à-vis the Kuomintang. He was, as we have seen, a staunch advocate of communists in larger mass movements, which they could influence to the left through their superior organization and their energy in propaganda. If they were fortunate, they could win the non-communist leadership to their side or drive it out, capturing the whole movement for themselves; if they were less successful, they could at least hope to emerge from the broken alliance with a good part of the mass movement's supporters. This had been his experience in working within the Sarekat Islam, and he is said to have pointed out the Indonesian example to the Chinese communists."

Onder druk bleken de Chinese communisten bereid zijn richtlijnen en de "bloc-within"-politiek te volgen. Het E.K.K.I. onderschreef de Sneevlietlijn officieel in januari 1923.²

Na het tweede Kominterncongres daalde de belangstelling voor Azië. In september 1920 vond nog het eerste congres van Oosterse Volkeren plaats te Bakoe. Dit was voornamelijk van propagandistische aard. De overgrote meerderheid van de congresgangers kwam uit het Aziatisch deel van de Sovjet-Unie. Ondanks de besluiten van het tweede Kominterncongres overheerste hier een extreme anti-bourgeoistoon. Sneevliet vertegenwoordigde de P.K.I., S.I. en de Nederlandse C.P.

Hierna stelde de Sovjet-Unie meer belang in het herstel van betrekkingen met Europese landen dan in revolutie in Azië. De nadruk verschoof van revolutionaire agitatie naar versterking van organisatie en discipline.

In juni en juli 1921 vond het derde Kominterncongres plaats. Indonesië werd vertegenwoordigd door Darsono. Op de agenda stond in eerste instantie niet eens de bespreking van het Oosterse Vraagstuk, maar Aziatische congresleden slaagden er met Lenins stem in dit punt alsnog op te voeren. In de Koloniale Commissie bestond veel verschil van mening: de theses van het vorige congres werden van twee zijden aangevallen. Een aantal afgevaardigden, vooral uit het Nabije Oosten, wilde steun geven aan het Pan-Islamisme en aan partijen die meerdere klassen uit de maatschappij verenigden. Roy herhaalde zijn oude bezwaren tegen het bourgeois-nationalisme, en benadrukte de noodzaak het Pan-Islamisme te bestrijden. De Commissie besloot, onder protest van Roy, geen resolutie aan het congres voor te leggen. De Kominternleiders benadrukten heel duidelijk dat samenwerking met het nationalisme de Kominternlijn bleef. Dit werd nog versterkt door de congresdiscussies over de tijdelijke stabilisering van het wereldkapitalisme en Lenins Nieuwe Economische Politiek, die de gematigde toon van het congres bepaalden.

In november 1921 werd het eerste congres van Werkers van het Verre Oosten in Irkoetsk geopend. Semaun was de Indonesische afgevaardigde. Na één zitting werd het congres verplaatst naar Moskou, waar het in januari en februari 1922 bijeen kwam. De verslagen van dit congres verschaften geen duidelijk beeld over de gevolgde politieke lijn. De linkse Russische communisten deden min of meer felle aanvallen op de samenwerkingspolitiek met de bourgeois-nationalistische bewegingen. Het ingrijpen van Lenin was nodig om het heersende orthodoxe standpunt door te drukken.³

Op 19 oktober 1922 schreef Tan Malaka een brief uit Moskou aan Darsono. Hij vertelde daarin dat hij tot dan toe zeer goede indrukken van Moskou had opgedaan. Hij wachtte op een geschikte gelegenheid om te spreken met verschillende Aziaten uit verschillende landen, die allen met het gemeenschappelijke doel instemden. Aan dat doel moest verder gewerkt worden en hij - Malaka -

werkte daarover stellingen uit.

Hij was vol enthousiasme over demonstraties die hij had bijgewoond en waar onder andere Trotski, Radek, Bucharin en Lunatsjarski spraken.⁴

Kort hierna werd Malaka door het E.K.K.I. betrokken bij de voorbereidingen van het congres. Aan deze vergadering van het E.K.K.I. nam Malaka deel als niet-stemgerechtigd, adviserend lid.⁵ Het vierde Kominterncongres, dat duurde van 5 november tot 5 december, stond in het teken van de tijdelijke stabilisatie die het kapitalistische systeem had bereikt. De revolutionaire periode na de Eerste Wereldoorlog was afgesloten. De Europese communisten moesten overgaan tot een defensieve tactiek en samenwerking zoeken met de sociaal-democraten.⁶

De aandacht richtte zich, na de eenzijdige concentratie van de laatste jaren op Europa, weer meer op Azië. Niettemin legden de Russische communisten, volgens Malaka, hun wil niet op aan de Aziaten:

"Een echte revolutionair uit welk land dan ook moet ook als een geleerde in welke wetenschap dan ook, een 'open mind' hebben ten opzichte van de vraagstukken van de revolutie in andere landen. In het algemeen namen de meeste vooraanstaande leiders in Rusland die houding in in die tijd (1922) dat ik er was. Zij legden niet hun eigen opvattingen op over de aard van de revolutionaire beweging in Azië (Indonesië, Hindoestan of China) en de aard van de te nemen maatregelen in andere landen lieten ze aan de Aziatische leiders over. Zij beseften ook heel goed dat er een 'X', een onbekende factor in deze landen aanwezig was, omdat de mensen daar in omstandigheden leven die verschillen van die in Rusland, waar zij geboren werden, school gingen en strijd leverden. Ten gevolge hiervan waren de discussies en debatten in het congres en in de Komintern-executieve zeer uitgebreid. Wij behoefden niet bang te zijn dat één of andere hoge autoriteit zich geraakt zou voelen indien er kritiek geleverd werd."

Kritiek werd als belangrijk gezien. Het congres verliep ook op zeer democratische wijze. Door deze wijze van besluitvorming had de verliezende partij ook minder moeite zich bij de beslissing neer te leggen.⁷ Het congres was geopend met een verslag van het werk van de E.K.K.I. sinds het derde congres, uitgesproken door Zinovjev, de leider van de organisatie. De gedelegeerden mochten hierop reageren. Deze reacties namen bijzonder veel tijd in beslag zodat eerst tot spreektijdbeperking en tenslotte tot beëindiging van de discussies werd besloten. Alleen een vertegenwoordiger van de Jeugd-internationale en Aziatische delegatieleden kregen nog vijf minuten spreek-tijd.⁸

Op de zevende zitting, op 12 november kreeg Malaka dus nog de kans een rede te houden.

"Genossen! Anlässlich der Rede der Gen. Sinowjew und Radek und anderer europäischer Genossen meine ich, unter Berücksichtigung der Wichtigkeit der Frage der Einheitsfront auch für uns im Osten, für die Tausende von Millionen der unterdrückten Völker des Ostens sprechen zu müssen im Namen der Kommunistischen Partei Javas.

Ich muss einige Fragen an die Gen. Sinowjew und Radek richten. Vielleicht hat der Gen. Sinowjew nicht an eine Einheitsfront auf Java gedacht, vielleicht ist unsere Einheitsfront eine andere. Aber der Beschluss

des 2. Kongresses der Kommunistische Internationale bedeutet praktisch, dass wir auch mit dem revolutionären Nationalismus eine Einheitsfront machen müssen. Wir müssen anerkennen, dass die Einheitsfront auch in unserem Lande notwendig ist. Es ist somit unsere Einheitsfront keine Einheitsfront mit den Sozialdemokraten, sondern mit den revolutionären Nationalisten. Aber wir haben sehr oft verschiedene Formen der Taktik der Nationalisten gegen den Imperialismus, so den Boykott und den Befreiungskrieg der Moslems, den Pan-islamismus. Ich habe besonders diese zwei Formen im Auge, und deshalb stelle ich folgende Fragen. Zuerst: Müssen wir die nationale Boykottbewegung unterstützen oder nicht? Zweitens, müssen wir den Pan-islamismus unterstützen, - ja oder nein? Wenn ja, - wie weit müssen wir gehen?

Ich muss zugeben, dass der Boykott sicherlich keine kommunistische Methode ist, aber er ist eine Methode, die bei der politisch-militärischen Unterjochung im Osten eine der schärfsten Waffen ist, und wir können in diesen letzten zwei Jahren auch sehen, dass im Jahre 1919 der Boykott unter den ägyptischen Völkern gegen den britischen Imperialismus wie auch der grosse chinesische Boykott Ende 1919 und Anfang 1920 von Erfolg gekrönt waren. Die letzte Boykottbewegung haben wir in Britisch-Indien gehabt. Wir können annehmen, dass in diesem oder in den folgenden Jahren eine andere Art des Boykotts im Osten angewandt werden wird. Wir wissen ja, der Boykott ist unsere Methode nicht, sie mag die Methode der Kleinbürger oder der nationalistische Bourgeoisie sein. Wir können noch mehr sagen, wir können sagen, der Boykott ist die Unterstützung des einheimischen Kapitalismus, aber wir haben auch gesehen, dass infolge der Boykottbewegung in Britisch-Indien jetzt noch 18 000 Führer in den Gefängnissen schmachten und dass durch den Boykott eine sehr revolutionäre Stimmung hervorgerufen worden ist, ja, dass durch die Boykottbewegung in Britisch-Indien die englische Regierung sogar gezwungen wurde, die japanische militärische Hilfe zu erbitten, für den Fall, dass die Boykottbewegung in einen offenen bewaffneten Aufstand überginge. Wir wissen auch von den mohammedanischen Führern in Indien, von Dr. Kirchlef, Hasret Mahoni und den Brüdern Ali, dass sie in Wirklichkeit Nationalisten sind; wir haben keinen Aufstand zu verzeichnen gehabt, als Gandhi verhaftet wurde. Aber in Indien weiss man sehr genau, weiss auch der einfachste Revolutionär, dass ein Lokalaufstand mit einer Niederlage enden muss, weil wir dort nicht über Waffen und anderes Kriegsmaterial verfügen. Die Frage der Boykottbewegung tritt also für uns Kommunisten jetzt oder in Zukunft in den Vordergrund. Wir wussten in Indien und in Java, dass viele Kommunisten geneigt sind, die Boykottbewegung auf Java zu proklamieren, vielleicht weil die kommunistische Stimmung aus Russland so lange vergessen war, vielleicht auch deshalb, weil in Britisch-Indien kommunistische Stimmungen ausgelöst wurden, die der ganzen Bewegung Konkurrenz machen konnten. In jedem Fall stehen wir vor der Frage: Müssen wir diese Taktik unterstützen, ja oder nein? Und wie weit können wir gehen?

Panislamismus, das ist eine lange Geschichte. Zuerst will ich sprechen über unsere Erfahrungen in Indien, wo wir mit den Islamiten zusammenarbeiten. Wir haben in Java eine sehr grosse Vereinigung mit vielen sehr armen Bauern, den "Sarekat-Islam" ("Islam-Bund"). Diese Vereinigung hatte zwischen 1912 und 1916 vielleicht eine Million Mitglieder, es können auch drei oder vier Millionen gewesen sein. Das war eine sehr grosse Volksvereinigung, die spontan aufkam und sehr revolutionär war. Bis 1921 haben wir mit ihr zusammengearbeitet. Unsere Partei, bestehend aus 13 000 Mitgliedern, ging in die Volksvereinigung und machte dort Propaganda. 1921 erreichten wir es, dass der Sarekat-Islam unser Programm annahm. Der Islambund propagierte auch in den Dörfern für die Fabrikkontrolle und für die Parole: Alle Macht den armen Bauern, alle Macht den Proletariern! So machte daher der Sarekat-Islam dieselbe Propaganda wie unsere Kommunistische Partei, nur manchmal unter anderem Namen. Aber im Jahre 1921 kam es zu einer Spaltung infolge ungeschickten Kritik gegen die Führer des Sarekat-Islam. Die Regierung hat mittels ihrer Agenten im Sarekat-Islam die Spaltung ausgenutzt und hat auch den Beschluss des zweiten Kongresses der Kommunistischen Internationale: Kämpft gegen den

Panislamismus! ausgenutzt. Was hat sie zu den einfachen Bauern gesagt? Sie sagte: Seht, die Kommunisten wollen nicht nur spalten, die Kommunisten wollen auch Eure Religion vernichten. Das war für einen einfachen mohammedanischen Bauer zuviel; der Bauer hat sich gedacht: ich habe alles auf dieser Welt verloren, soll ich auch meinen Himmel noch verlieren? Das geht nicht! So haben die einfachen Moslems gedacht. Und die Propagandisten, die Regierungsagenten haben das sehr gut ausgenutzt. Wir haben also eine Spaltung. (*Vorsitzender*: Ihre Redezeit ist abgelaufen.) Ich komme aus Indien, bin 40 Tage gefahren. (Beifall) Die Sarekat-Islamiten glauben an unsere Propaganda und bleiben mit ihrem Magen, um mich populär auszudrücken, bei uns, aber mit dem Herzen bleiben sie bei dem Sarekat-Islam, bei ihrem Himmel. Denn den Himmel können wir ihnen nicht geben. Deshalb boykottierten sie unsere Versammlungen und wir konnten keine Propaganda mehr machen

Wir haben Anfang des vorigen Jahres daran gearbeitet, die Verbindung mit dem Sarekat-Islam wiederherzustellen. Wir haben auf unserem Kongress im Dezember vorigen Jahres gesagt, dass die Moslems im Kaukasus und anderen Ländern, die mit den Sowjets zusammenarbeiten und gegen den Internationalen Kapitalismus kämpfen, ihre Religion viel besser verstehen, und wir haben auch gesagt, dass, wenn sie für ihre Religion Propaganda machen wollen, sie es tun können, dass sie es aber nicht in Versammlungen tun sollen, sondern in den Kirchen (mesgid).

Man hat uns dabei in öffentlichen Versammlungen gefragt: Sind Sie Moslems, - ja oder nein? Glauben Sie an Gott, - ja oder nein? Und was haben wir geantwortet? Ja, habe ich gesagt, wenn ich vor Gott stehe, da bin ich ein Moslem, wenn ich aber vor Menschen stehe, dann bin ich kein Moslem (lebhafter Beifall), weil Gott gesagt hat, dass es unter den Menschen viele Satane gibt! (Lebhafter Beifall.) Und so haben wir mit dem Koran in der Hand ihren Führern eine Niederlage bereitet und wir haben auf unserem Kongress im vorigen Jahre die Sarekat-Islam-Führer durch ihre Mitglieder gezwungen, mit uns zusammen zu arbeiten. Da brach im März vorigen Jahres ein Generalstreik aus und die moslemitischen Arbeiter mussten uns haben, weil wir die Eisenbahner unter unserer Führung hatten. Die Sarekat-Islam-Führer haben gesagt: Ihr wollt mit uns zusammen arbeiten, da müsst Ihr uns auch helfen. Wir kamen selbstverständlich und haben zu ihnen gesagt: Ja, Euer Gott ist mächtig, aber Euer Gott hat gesagt, auf dieser Welt sind die Eisenbahner mächtiger! (Lebhafter Beifall.) Die Eisenbahner sind das Exekutivkomitee Gottes auf dieser Welt. (Heiterkeit.) Damit ist die Frage aber noch nicht erledigt, wenn wir wieder eine Spaltung haben, können wir sicher sein, dass die Regierungsagenten wieder mit ihrem Panislamismus ankommen. Darum ist die Frage des Panislamismus sehr aktuell.

Nun muss man aber erst verstehen, was das Wort Panislamismus eigentlich bedeutet. Es hatte einmal eine historische Bedeutung und heisst, dass der Islam die ganze Welt mit dem Schwerte in der Hand erobern muss, und das muss mittels des heiligen Krieges unter Führung des Khalifen geschehen und der Khalif muss vom arabischen Stamme sein. Ungefähr 40 Jahre nach dem Tode Mohammeds haben sich die Mohammedaner in 3 grosse Reiche gespalten und damit hat der Heilige Krieg seine Bedeutung für die ganze mohammedanische Welt verloren. Damit verlor er die Bedeutung, im Namen Gottes für die Khalifen und die mohammedanische Religion die ganze Welt zu erobern, weil der westliche Khalif von Spanien sagte: Ich bin der richtige Khalif, ich muss das Banner führen, und der Khalif von Ägypten sagte dasselbe und der Khalif von Bagdad sagte: Ich bin der rechte Führer, weil ich von dem arabischen Stamme Koraschit bin. So hat der Panislamismus nicht mehr seine ursprüngliche Bedeutung, sondern hat jetzt praktisch eine ganz andere Bedeutung. Panislamismus bedeutet jetzt den nationalistischen Freiheitskampf, weil der Islam für die Moslems alles ist: nicht nur die Religion, sondern auch der Staat, die Ökonomie, das Essen und alles, - und so bedeutet Panislamismus die Verbrüderung aller mohammedanischen Völker, den Freiheitskampf, nicht nur der arabischen, sondern auch der hindostanischen, javanischen und aller unterjochten, mohammedanischen Völker. Diese Verbrüderung heisst jetzt praktisch Freiheitskampf, nicht

nur gegen den holländischen, sondern auch gegen den englischen, französischen und italienischen Kapitalismus, also gegen den Kapitalismus der ganzen Welt. Das bedeutet jetzt Panislamismus in Indien unter den unterjochten kolonialen Völkern, so haben sie es im geheimen propagiert, d.h. den Kampf gegen die verschiedenen imperialistischen Mächte der Welt. Das ist für uns eine neue Aufgabe. Ebenso wie wir den nationalen Krieg unterstützen wollen, wollen wir auch den Freiheitskrieg der sehr offensiven, sehr aktiven 250 Millionen Mohammedaner unter den imperialistischen Mächten unterstützen. Deshalb frage ich noch einmal: Müssen wir den Panislamismus in dieser Bedeutung unterstützen? Damit bin ich am Schluss meiner Rede. (Lebhafter Beifall.)".⁹

Malaka stelt dus alleen maar vragen: over de boycotbeweging zonder zelf een uitgesproken mening te geven, over het Pan-Islamisme laat hij zijn mening overduidelijk blijken. Met zijn gevatheid slaagt hij erin het afbreken van zijn rede te verhinderen en het vleugje humor in zijn rede doet hem veel bijval oogsten.

In het laatste gedeelte van zijn rede geeft Malaka een analyse van de breuk tussen S.I. en P.K.I., die geheel voorbijgaat aan de diep gewortelde afkeer die in ieder geval de S.I.-leiders hadden van verdere samenwerking met communisten. Malaka wijt de breuk aan oppervlakkige oorzaken: de onhandige kritiek (een opmerking die Darsono zich kon aantrekken) en de via een verdeel-en-heers-politiek door de regering uitgebuide Kominternresolutie tegen het Pan-Islamisme. Na het P.K.I.-congres werd de samenwerking hersteld, maar het gevaar van misbruik van de Kominternresolutie door de regeringsagenten bleef voortdurend aanwezig. Daarom moet volgens Malaka deze resolutie worden herzien. Het Pan-Islamisme is nu een nationalistische vrijheidstrijd tegen het imperialisme van 250 miljoen Mohammedanen, die alle steun verdient.

Malaka's opvatting is hier dus geheel dezelfde als in zijn "Tribune"-artikel van september 1922 over "De Islam en het Bolsjewisme": geen woord van kritiek over S.I. en Pan-Islamisme, die volgens hem alle steun verdienen.

Gerard Vanter, die voor "De Tribune" het congres bijwoonde, schreef:

"Het congres heeft Malaka toegejuicht, hem als het ware een ovatie gebracht. Dat was een hulde voor onze kameraden in Indië, die zo'n zware strijd hebben te voeren tegen de brute actie."

Wel twijfelde Vanter eraan of het congres de betekenis van zijn optreden wel goed beseftte. Zag het congres wel de "ontzaglijke revolutionaire stromingen die in de koloniale landen en in het gehele Oosten zich nu gaan richten tegen de Westerse kapitalisten" of was het luide toejuichen "slechts sympathie voor die Oosterse communist, die daar in begrijpelijk Duits een der meest belangrijke kwesties die het Oosten beroeren, aan het congres voorlegde"?¹⁰

Van Ravesteyn vertelde in Amsterdam op 4 januari 1923 over zijn ervaringen op het congres. Over Malaka zei hij, ietwat hautain:

"Malaka trad daar op als vertegenwoordiger van een werkelijke partij van

oosterse communisten en wist daar op zijn u allen bekende leuke manier op de voorgrond te komen. Ondanks het gebrekkige Duits dat hij spreekt."¹¹

Op 13 november sprak Lenin het congres toe. Reeds vroeg was de zaal stampvol. Vanter was er ook en zag dat vele congressisten wegens plaatsgebrek op het podium klommen en op de rand ervan gingen zitten. Onder hen was ook Malaka. Vanter en Malaka, die elkaar op het congres voor het eerst zagen, zwaaiden elkaar vriendelijk toe. Maar toen werd het podium ontruimd door Lenins lijfwacht. Malaka bleef zonder iets van de ontruiming te bemerken zitten, tot een lijfwacht hem oppakte, over het voetlicht tilde en losliet. Malaka kwam goed neer en keek beteuterd rond.¹²

Lenin verdedigde zijn economische maatregelen, bekend als Nieuwe Economische Politiek. Vanter en Malaka waren zeer onder de indruk van de koelbloedigheid en innerlijke zekerheid waarmee Lenin deze verandering van tactiek verdedigde.¹³

Twee zittingen van het congres waren gewijd aan Oosterse vraagstukken. Van Ravesteyn hield op 22 november een inleidend, lang referaat over deze vraagstukken. Hij was het, wat betreft het Pan-Islamisme, eens met Malaka. Het Pan-Islamisme was naar zijn mening een anti-westerse stroming, die vooral de macht van het Britse imperialisme in India en het Midden-Oosten kon vernietigen. Als zodanig verdiende het de steun van het revolutionaire proletariaat.¹⁴

Diezelfde dag sprak ook de afgevaardigde van Tunis, Tawar Boudengha, die op de vraag van Malaka over het standpunt ten opzichte van het Pan-Islamisme een heel duidelijk antwoord kon geven:

"Der Pan-Islamismus bedeutet jetzt nichts anderes als die Vereinigung aller Muselmanen gegen ihre Unterdrücker. Er muss also unterstützt werden."¹⁵

De twee zittingen werden door veertien delegaties nog te weinig gevonden, ook door de strikt gehanteerde spreektijdsbeperking. Zij protesteerden via een verklaring aan het congres, overigens zonder succes.¹⁶

Aan het einde van de tweede zitting over Oosterse vraagstukken werd besloten hiervoor een commissie te benoemen, die een aantal theses zou moeten opstellen. Tot leden werden benoemd: Cachin (Frankrijk), Issakov (Bulgarije), Katayama (Japan), Malaka, Radek (Rusland), Van Ravesteyn, Roy (Brits-Indië), Safarov (Rusland), Salich (Turkije) en Tschen-du-Scha (China).¹⁷

In deze commissie bestond bepaald geen eensgezindheid. Volgens Malaka kwam er in eerste instantie een voorstel in de commissie dat de communistische partijen in de koloniale landen met de nationale partijen zouden moeten samenwerken tegen het imperialisme. Dit voorstel kwam van de Russische en Brits-Indische communisten. In theorie was iedereen het hiermee eens, maar in de praktijk bleken er grote meningsverschillen te ontstaan.

Een groep gedelegeerden van "oosterse volkeren" op het Kominterncongres. Rechts van Malaka staat M.N.Roy. Eerste en derde van links zitten respectievelijk Ho-Chi-Minh en Katayama. (uit Petrus Blumberger, De communistische beweging in Nederlandsch-Indië, tegenover titelpagina.)

De Engelse communisten waren bijvoorbeeld tegen een boycot in Brits-Indië van Engelse goederen, omdat zo in Engeland de werkloosheid zou toenemen.

"Het debat dat eerst kalm verliep, werd steeds feller en duurde, als ik mij niet vergis, drie dagen achter elkaar. Tenslotte verbood de Kominternvertegenwoordiger, die de these steunde, me te spreken. Hierop antwoordde ik met een scherp protest tegen de manier waarop de Aziatische vraagstukken, zo moeilijk en vreemd voor de westerse communisten, werden behandeld."¹⁸

In de commissie nam Roy, zoals ook op de twee vorige congressen, een afwijkende houding aan, tegenovergesteld aan die van Malaka. Malaka wilde meer concessies doen aan nationalistische groeperingen, Roy wenste een onafhankelijker proletarische politiek. Alleen in de meest achtergebleven koloniën meende Roy dat de bourgeoisie een revolutionaire rol kon spelen. In de andere koloniën zag hij een toenadering tussen nationale bourgeoisie en het imperialisme, dat industriële vestigingen in de koloniën aanmoedigde, hetgeen gunstig voor de bourgeoisie was.¹⁹

Op het congres legde een Chinese afgevaardigde de nieuwe politiek van het "bloc-within" uit, die de Chinese C.P. wilde gaan volgen om invloed te krijgen op de Kuomintang.²⁰

Radek, het hoofd van de Oosterse sectie van de Komintern, wees erop dat de Aziatische communisten te vaak kleine groepjes intellectuelen waren, zonder band met de massa's. Om dit te veranderen moesten ze hun werk in de vakbeweging en onder de boeren uitbreiden. Ze moesten samenwerken met de revolutionaire bourgeoisie en zelfs, indien nodig, met feodale groepen,

als hen dit maar toegang tot de massa's gaf.²¹

Dit werd ook in de theses neergelegd, maar tevens dat ze hun onafhankelijkheid als partij moesten bewaren, een program voor agrarische revolutie moesten opstellen, en tegen reformisme in de vakbonden moesten strijden.

"It was apparent that the International was still undecided as to how far Asian communists should go in distinguishing themselves from their nationalist partners. On the one hand, concessions to nationalism seemed imperative; on the other, powerful voices still opposed sacrificing the purity of the Asian proletariat."²²

Zo kwamen alle naar voren gebrachte meningen min of meer in de theses tot uitdrukking. Wat betreft het Pan-Islamisme liet de samenwerking met de revolutionaire bourgeoisie in sommige gevallen ook steun aan het Pan-Islamisme toe. Maar deze steun mocht slechts van beperkte duur zijn. De communisten moesten ernaar streven de religieus-politieke leuzen van het Pan-Islamisme te vervangen door concrete eisen. De veroordeling van het Pan-Islamisme op het tweede Kominterncongres bleef dus gehandhaafd.²³

En Tan Malaka kon dan ook terecht concluderen dat hij wat betreft zijn vragen over de boycotbeweging en het Pan-Islamisme, in program, tactiek, strategie en organisatie van de Komintern weinig terugvond. Hij schreef later:

"Op het congres kreeg ik geen enkel antwoord, hoewel mijn rede een bevredigend applaus van het gehele congres kreeg."²⁴

Tegelijkertijd met het Kominterncongres werd het tweede congres van de Profintern gehouden van 19 november tot 2 december 1922. De Profintern was een vereniging van communistische vakbonden, opgericht in 1921. De V.S.T.P. had zich onder druk van de P.K.I.-leiders bij de Profintern aangesloten. Er had nogal wat weerstand tegen dit lidmaatschap bestaan onder de V.S.T.P.-afdelingen, gericht tegen het duidelijke kleurbekennen.²⁵ Na de vorming van de R.V.C., in juni 1921, werd deze vakbondsfederatie lid van de Profintern. Toen de R.V.C. werd opgeheven, ten behoeve van een nieuwe federatie van communistische en niet-communistische vakbonden, hernieuwde de V.S.T.P. in 1922 zijn lidmaatschap.²⁶

De Profintern toonde veel belangstelling voor Indonesië. In februari 1922 nam Semaun deel aan een zitting van de Executieve.²⁷

In juli 1922 rapporteerde Sneevliet aan de Executieve over de pandhuisstaking en de verbanning van Bergsma en Malaka. De Executieve besloot toen materiaal te verzamelen over de onderdrukking in Indonesië en dit in de Franse en Italiaanse pers te publiceren.²⁸

Malaka was deelnemer aan het tweede Profinterncongres. Het is onduidelijk wie hij vertegenwoordigde, de V.S.T.P., de nieuwe algemene vakbondsfederatie of wellicht de Indonesische arbeiders in het algemeen.²⁹

Tan Malaka sprak op dit congres twee maal. In de discussie over de rede van Heckert, over het offensief van het kapitaal, gaf hij een overzicht

van de situatie in Indonesië, waar communistische en nationalistische vakbonden eindelijk tot een vereniging waren gekomen. Hijzelf had vooral grote verwachtingen van de transportarbeidersbeweging.³⁰

Naar aanleiding van een rede van Leo Heller over de arbeidersbeweging in de koloniën, waarin hij de S.I. een radicale nationalistische partij noemde, zei Malaka dat

"Die Partei Sarikat Islam besteht zu 90 Prozent aus Arbeitern und armen Bauern und tragt keinen nationalistischen Character mehr, sondern einen revolutionären Klassencharacter."³¹

De Profintern besloot zijn banden met de Aziatische vakbonden aan te halen, en nam hiertoe vier besluiten:

"urging metropolitan labor organizations to establish special sections to maintain contact with the colonial labor movements; by creating offices in the major seaports, which would agitate among colonial maritime workers; by calling a conference of revolutionary labor organizations from the Eastern countries, which would meet simultaneously with the next Profintern congress and which would work out concrete programs for the labor movement in each of the lands represented; and by holding a conference of the transport workers in the countries bordering on the Pacific."³²

Na dit congres volgden nog enkele conferenties van functionele secties van de Profintern. Op 4 en 5 december werd de derde internationale conferentie van mijnwerkers gehouden. Onder de 15 vertegenwoordigde landen was ook Indonesië. De Indonesische vertegenwoordiger, die niemand anders dan Malaka kon zijn, wees op de moeilijkheden om de petroleumwerkers te organiseren. Arbeiders die communistische propaganda maakten werden gearresteerd of ontslagen.³³

Op 6 december kwam de derde conferentie van transportarbeiders bijeen. 17 landen waren vertegenwoordigd, waaronder voor Indonesië de V.S.T.P.³⁴ De revolutionaire onderwijzers kwamen op 8 en 9 december bijeen en:

"Der Vertreter Javas betonte dass die eingeborenen Lehrer nationalistisch-oppositionell gegen die Holländer eingestellt sind. Die Regierung organisiert die reaktionären holländische Lehrer. Freidenker werden grausam verfolgt. Die materielle Lage des Lehrers ist eine sehr schwere."³⁵

Deze bijeenkomst vormde het einde van een zeer drukke maand voor Malaka. Als enige vertegenwoordiger van Indië had hij vele officiële verplichtingen en daarnaast was zijn aanwezigheid ook zeer gewenst op allerlei ontvangsten en bij allerlei bezoeken aan Russische fabrieken, boerderijen enzovoorts. Niet alleen kwam Malaka uit een ver land, waar waarschijnlijk tot verbazing en trots van zijn gastheren een communistische partij bestond, maar deze partij telde ook, volgens Malaka's mededelingen, niet minder dan veertigduizend leden, terwijl de Verenigde Staten een paar duizend, China een honderdtal en Brits-Indië enkele tientallen communisten telden. Zijn gastheren moesten zich wel afvragen hoe dat mogelijk was.

Malaka telde in zijn nogal wisselende opgaven van het aantal Indonesische

communisten het ledental van de communistische S.I.-afdelingen mee. Aan de scholing en beginselvastheid van de P.K.I.-leden ontbrak het nodige; des te meer gold dat voor de losse, sterk fluctuerende S.I.-aanhang. Maar zelfs als zijn gastheren hierin enig inzicht hadden, moesten ze toch als geheel een gunstige indruk krijgen van de toegepaste "bloc-within"-politiek.

Pas toen na het congres de afgevaardigden weer naar alle delen van de wereld vertrokken, begon Malaka zich af te vragen waar hij heen zou kunnen gaan.³⁷ Indonesië was ontoegankelijk voor hem; het zou ook nog tot eind 1923 duren voor hij in Zuidoost-Azië terugkeerde.

Tan Malaka probeerde in Nederland en Rusland uit de schaarse informatie over Indonesië een beeld van de ontwikkelingen daar te verkrijgen. Dit beeld blijkt niet altijd met de werkelijke situatie overeen te stemmen, zoals zijn schriftelijke uitingen tonen.

De staking van de pandhuisemployés, die leidde tot de verbanning van Malaka en Bergsma, liet de P.K.I. in een staat van verlamming achter, zonder een slagvaardig leiderschap. De staking toonde de kloof tussen het gouvernement, dat steeds meer ging vertrouwen op zijn repressief apparaat, en de Indonesische politieke beweging die gedwongen werd tot non-coöperatie met het gouvernement.

In mei 1922 keerde Semaun terug uit Rusland in Indonesië, waar hij het congres van Werkers van het Verre Oosten had bijgewoond. Als Semaun, zoals men wel vermoedt, hier naartoe gezonden was, om iets zuiverder in de communistische leer te worden, waaraan het volgens orthodoxe communisten in de P.K.I. nog wel eens ontbrak, dan was zijn reis geen succes.³⁸ Zijn eerste toespraak na terugkeer veroorzaakte grote opschudding. Hij wees erop dat de omstandigheden in Indonesië geheel anders waren dan die in Rusland en dat het Russische voorbeeld niet klakkeloos getimideerd kon worden in Indië. Hij wees erop dat

"The revolutionary tide was at a temporary ebb and the party should therefore concentrate on organization and propaganda and should not attempt a major strike or other action aimed at matching forces with the ruling powers. --- In conclusion he called on the party to adopt a new and more cautious program"³⁹

Met deze rede week Semaun niet af van Moskou's lijn. De nadruk lag daar op consolidatie en de communistische partijen buiten Rusland werd een aanzienlijke vrijheid gegund in het uitstippelen van hun politiek.⁴⁰

Gezien ook de moeilijke situatie, waarin de P.K.I. en zijn verwante organisaties verkeerden, was Semauns politiek de enige mogelijke en na korte tijd kreeg hij de steun van de partij om die ten uitvoer te brengen.

Semaun zag als eerste noodzaak het versterken van de communistische vakbonden, en vooral de V.S.T.P. waarvan het ledental van 17000 tot 8000 was teruggelopen. Semaun had hiermee groot succes; door de nadruk te leggen op

eenheid, discipline en voorzichtigheid, werd de V.S.T.P. binnen enkele maanden weer een hechte organisatie. Door de intensieve propaganda en de dalende invloed van de S.I. in de vakbeweging, kwamen de pandhuis- en de suikerarbeidersbond onder P.K.I.-invloed. Er werden nieuwe bonden opgericht voor de stedelijke arbeiders (monteurs, chauffeurs, metaalarbeiders) en gouvernementsemployés.

Deze groei werd sterk begunstigd door de economische depressie, die leidde tot een gestegen belangstelling van de arbeiders voor vakbondslidmaatschap. Vooral de loonsverlagingen en massa-ontslagen door de regering veroorzaakten een radicalisering bij de gouvernementsemployés.

Al in oktober 1921 waren S.I. en P.K.I. overeengekomen te streven naar één vakbondsfederatie. Onder druk van neutrale ambtenarenbonden moest ook de S.I. zijn bonden, die ten opzichte van de P.K.I.-bonden sterk in de minderheid waren, laten deelnemen aan de "Persatuan Vakbond Hindia" (Indische Vakbond Federatie - P.V.H.), die in september 1922 tot stand kwam. Eén van de belangrijkste actiepunten was tegen de regeringsbezuinigingen gericht. Om deze actie in Holland te bevorderen benoemde de P.V.H. drie vertegenwoordigers in Nederland. Twee daarvan waren Bergsma en Tan Malaka.⁴¹ Hoewel de P.K.I. de meerderheid in de P.V.H. bezat, hield hij zich op de achtergrond. De eisen van de P.V.H. waren dan ook niet-revolutionair. Voor de P.K.I. was de P.V.H. belangrijk als symbool van samenwerking tussen communisten en niet-communisten.

Ondertussen groeide de P.K.I. verder. De S.I.-scholen speelden daarbij een belangrijke rol. Vaak leidde de oprichting van zo'n school enige tijd daarna tot het onder P.K.I.-invloed komen van de S.I.-afdeling.

Semaun zag deze groei en wilde maar al te graag deze lijn doortrekken en proberen de macht in de S.I. te verkrijgen. Zo ging de P.K.I. over tot een campagne tegen de partijdiscipline en voor herstel van de "bloc-within"-politiek. Maar de S.I. en zijn onbetwiste leider Tjokroaminoto waren niet geneigd aan de P.K.I. toe te geven. Er volgde een campagne waarin Tjokroaminoto weer de nadruk legde op de Islam als bindend element voor alle Indonesiërs. Tevens zouden geleidelijk de leden van de onafhankelijke S.I.-afdelingen lid moeten worden van de "Partai Sarekat Islam" (P.S.I.), zodat op den duur C.S.I. en S.I.-afdelingen zouden verdwijnen. In februari 1923 zou het S.I.-congres over deze voorstellen moeten beslissen.

Nu er een breuk dreigde met de S.I. zocht de P.K.I. andere contacten om niet geïsoleerd in de Indonesische politieke beweging te komen staan. Zo kwam in november 1922 de "Radicale Concentratie" tot stand, waarin alle partijen van Budi Utomo tot P.K.I., deelnamen. Men werd het eens over een aantal eisen aan het gouvernement, die een zeer breed terrein bestreken. De innerlijke samenhang van de Concentratie was begrijpelijkerwijs echter niet groot.

Op het S.I.-congres van februari 1923 werden de voorstellen van Tjokroaminoto met grote meerderheid aangenomen. De breuk leek definitief. Had de P.K.I. zich voor het congres nog ingehouden in de hoop op een compromis, na het congres brandde een felle polemiek los. Bovendien begon de strijd om de loyaliteit van de S.I.-afdelingen. En in deze onderlinge strijd leden vanzelfsprekend ook de P.V.H., de Radicale Concentratie en de S.I.-afdelingen zelf schade aan slagvaardigheid en ledental. Semauns pogingen om tot politieke eenheid te komen hadden dus gefaald.⁴²

Begin maart 1923 vond in Bandung en Sukabumi een bijzonder congres van P.K.I. en Rode S.I. plaats om de maatregelen te bespreken die genomen moesten worden nu de P.K.I. uit de S.I. was gezet. De S.I. werd fel aangevallen; deze kon niet langer meer beschouwd worden als vertegenwoordiger van de belangen van het volk; alleen de P.K.I. was dat nu. De overeenkomst tussen Marxistische en Islamitische leerstellingen werd benadrukt. Darsono schetste het idyllische verleden van Indië, voor de komst van het vreemde kapitalisme en verklaarde dat deze situatie onder een communistisch bewind zou terugkeren. Het aangenomen program van eisen was duidelijk toegespitst op de te verwachten strijd met de S.I. Het was van gematigde aard en stelde een aantal populaire eisen. Deze eisen zouden via parlementaire actie bereikt moeten worden, vandaar de agitatie voor een echt parlement en de bereidheid tot samenwerken met alle gelijkgezinde partijen. Het congres sprak zijn afkeuring uit over de gouvernementele inmenging in Islamzaken.

De strijd om de S.I.-afdelingen stond centraal op het congres. Overal waar een "witte" S.I.-afdeling bestond zou de P.K.I. een eigen S.I.-afdeling oprichten onder de naam "Sarekat Rakjat" (Volksvereniging - S.R.). De rode S.I.-afdelingen zouden ook tot S.R. worden omgevormd. Het opmerkelijke was nu dat deze S.R.-afdelingen openlijk en direct ondergeschikt waren aan de partij. Net zoals de C.S.I. wenste de P.K.I. een massa-organisatie, die onder strikte controle stond van een goed-geschoolde en gedisciplineerde partij. Maar dit betekende wel een verlaten van de "bloc-within" voor een "bloc-above"-politiek. De overeenstemming met de Kominternrichtlijnen leek niet zo gemakkelijk te vinden.⁴³

In de V.S.T.P. nam de druk toe om tot actie te komen tegen de loonsverlagingen en massa-ontslagen. Semaun poogde diverse malen met de regering te overleggen om een verandering in de voorstellen te bereiken, maar het gouvernement was tot geen enkel compromis bereid. In februari 1923 besloot het V.S.T.P.-congres tot staking, maar Semaun kreeg nog enig uitstel voor nieuw overleg. De staking werd voorbereid. In april kregen Semaun en Darsono de waarschuwing, dat als zij zich niet matigden, ze gearresteerd zouden worden. Semaun antwoordde dat bij een arrestatie van een V.S.T.P.-leider de staking meteen zou uitbreken. Twee dagen later, op 8 mei 1923, werd Semaun gearresteerd en brak de spoorwegstaking uit. De staking breidde zich

snel uit over Java. Het resultaat was de voorspelbare debacle: alle stakers ontslagen, de spoorlijnen onder militaire bewaking, een vergaderverbod voor de V.S.T.P. en, in een aantal residenties, voor alle organisaties. Artikel 161 bis werd toegevoegd aan het Wetboek van Strafrecht; dit verbood elke steun, direct of indirect, aan een staking. Veel communistische leiders werden gearresteerd, de V.S.T.P.-leiding verloor door de gouvernementsmaatregelen het contact met de stakers, de weerstandskas was snel leeg en al snel verliep de staking. Het gouvernement rechtvaardigde zijn harde optreden met het brandmerken van de staking als een politieke staking, naar aanleiding van Semaun's arrestatie, die zich dreigde uit te breiden tot een algemene staking. In feite waren het de reële eisen van de V.S.T.P.-leden die de leiders tot het uitroepen van de staking dwongen, in het volle besef van de onontkoombare nederlaag.

Er is een duidelijke parallel tussen deze en de pandhuisstaking van een jaar eerder. Zowel Semaun nu als Tan Malaka toen deden moeite de staking te vermijden, die naar hun mening louter nadelige gevolgen kon hebben. In beide gevallen bevorderde de halsstarrige gouvernementsopstelling het uitbreken van de staking die aan de regering politieke voordelen opleverde in de vorm van een gehavende communistische partij, en economische in de vorm van loonsverlaging en massa-ontslag.

Semaun werd in september 1923 verbannen en liet een communistische beweging achter in diepe malaise; de V.S.T.P. en de andere bonden waren vleugellam; tijdens de staking waren de Radicale Concentratie en de P.V.H. in stilte overleden; de P.K.I. en zijn bonden leden zeer onder het vergaderverbod. Semaun, de man van de voorzichtige lijn, had deze lijn onder de druk van de omstandigheden moeten verlaten, met de verwachte desastreuze gevolgen.

Het enige wat de P.K.I. gewonnen had was een martelaar en een wijdverbreide sympathie bij de Indonesische publieke opinie.⁴⁴

Na het vertrek van Semaun was Darsono de onbetwiste P.K.I.-leider. Hij nam echter geen zitting in een officieel partijorgaan om een snelle verbanning te vermijden. Darsono was, ook door zijn Duitse ervaringen, geneigd ideologie en het internationale karakter van het communisme te benadrukken. Hij verwachtte het spoedig uitbreken van de proletarische wereldrevolutie in Duitsland en het communisme zou zich dan via Nederland naar Indië uitbreiden. Hij stond daarom ook wat minder enthousiast dan Semaun ten opzichte van samenwerking met andere Indonesische politieke bewegingen. Deze samenwerking was ook niet nodig; de partij herstelde zich opmerkelijk snel, al in de laatste maanden van 1923, van de klappen van de V.S.T.P.-staking. Hiertoe droegen niet in het minst bij de interne conflicten die S.I. en Budi Utomo verscheurden en die beide partijen onmachtig tot verzet tegen de P.K.I.-groei maakten.⁴⁵

De Rode S.I./S.R. trok vele leden omdat het duidelijk uitdrukking gaf aan zijn afkeer van het gouvernement, de autoriteiten en de plantagehouders: de blanke overheersers. De felle wijze van actie beantwoordde aan de behoefte van de bevolking aan een protest tegen de bestaande situatie. De koppeling van communisme aan Islam viel bij vele aanhangers in vruchtbare aarde.⁴⁶

De sterkte van de P.K.I. lag voornamelijk in de steden, maar eind 1923 breidde de communistische invloed zich uit over het platteland, waar bij lokale acties de communisten het volk leidden.

De ideeën van de P.K.I.-aanhangers waren verward: een onontwarbaar mengsel van utopische en messianistische verwachtingen, verheerlijking van de traditionele pre-kapitalistische maatschappij, die na de nabij zijnde revolutie zou terugkeren als de klassenloze communistische maatschappij, de hoop op hulp van Komintern en Rusland en de invloed van Islam-denkebeelden.⁴⁷

De wens tot directe actie leefde sterk bij de lokale leiders en afdelingen en na Semauns verbanning vonden enkele bomaanslagen plaats, waarvan de P.K.I. ten onrechte de schuld kreeg. Niettemin veroordeelde Darsono het terrorisme scherp en riep op tot eenheid, discipline en politieke scholing.⁴⁸

De vorming van de S.R.-afdelingen, zoals besloten op het P.K.I.-congres van maart 1923, zou de P.K.I.-leiding het middel verschaffen om beter de tot dan toe vrijwel onafhankelijke Rode S.I.-afdelingen te controleren, maar eind 1923 was de meerderheid van de Rode S.I.-afdelingen nog niet veranderd in S.R.-afdelingen. Deze afdelingen waardeerden hun onafhankelijkheid te hoog om die op te offeren en zich te onderschikken aan de P.K.I.-leiding.⁴⁹

Na het Kominterncongres, dat op de vragen van Malaka geen antwoord had gegeven, twijfelde hij aan zichzelf. Hij dacht erover te gaan studeren, waarop een vriend plagerig antwoordde dat er voor hem op het ogenblik geen leerstoel vrij was.⁵⁰

Maar spoedig werd hij weer betrokken bij het werk van de Komintern. De plaatsvervangende leider van de Oosterse sectie benaderde hem en vroeg hem om zijn medewerking in het belang van Azië. De aangenomen theses waren zeer abstract, zei hij, en in de praktijk was er een verdergaande uitwerking nodig. Malaka was hiermee erg blij; hij werd vanwege zijn verzet tegen de theses niet buitenspel gezet, maar kon zich volledig inzetten.⁵¹

Malaka kreeg van de Komintern de opdracht een boek over Indonesië te schrijven.

"Vorm en inhoud van het boek werden aan mij toevertrouwd, en het materiaal voor het boek werd uit Nederland besteld. Ik concentreerde me op inhoud en vorm van het boek, op geschiedenis en statistiek wat betreft land, bevolking, industrie, landbouw en bestuur. Aan de kameraden in dat koude land liet ik het over de theorie te formuleren of conclusies te trekken uit de feiten over Indonesië, zoals hun dat schikte."⁵²

Omslag van Malaka's Russische boek over Indonesië.

In 1924 verscheen zijn boek onder de titel "Indonezija i ejo mesto na proboezjdajoesjtsjemsja Vostoke" (Indonesië en zijn plaats in het ontwakende Oosten). In 1925 verscheen een tweede druk van 5000 exemplaren bij de regeringsuitgever. Het boek kreeg toen gunstige kritieken.⁵³ Het geïllustreerde boekje telde (in de tweede druk) ruim 160 bladzijden.

In de inleiding wijst Malaka op de onbekendheid van het Europese proletariaat met Indonesië. Voor hen is dit algemene overzicht bedoeld. De structuur van Indië is in zoverre bijzonder dat er geen inheemse bourgeoisie bestaat, hetgeen in vergelijking met andere landen de communistische propaganda vergemakkelijkt. Al 8 jaar is de communistische partij, die vrijwel de gehele arbeiders- en nationale beweging verenigt, actief. Dit is ook van grote betekenis in verband met de strategische ligging van de Indonesische archipel.⁵⁴

Na enkele gegevens over oppervlakte, klimaat en bevolking van Indië behandelt hij de historie voor en na de komst van het Europese imperialisme. Vervolgens bespreekt Malaka de suikercultuur op Java, andere cultures, industrie en mijnbouw, staatsmonopolies (opium, zout), verkeer en vervoer, de invloed van het buitenlandse kapitaal, bestuur, recht en onderwijs.

In de onderwijsparagraaf geeft hij langs bekende lijnen een overzicht van het werken van de S.I.-scholen.⁵⁵

Tenslotte bespreekt Malaka de politieke beweging. De Budi Utomo is een partij zonder betekenis, een ambtenarenclub die de regering steunt.⁵⁶ De Nationale Indische Partij krijgt ook harde kritiek. De bonte samenstelling leidde tot besluiteloosheid. De radicale elementen verlieten de partij en werden lid van de P.K.I. Zo blijft de N.I.P. over als een kleine, onschulddige parlementaire partij.⁵⁷ Een echte massapartij was wel de Sarekat Islam. Deze beweging groeide snel, maar helaas ontbrak bij de leider Tjokroaminoto het juiste inzicht in de positie van de klassen en raciale groepen in Indonesië. Er was geen begrip voor organisatie, gebrek aan discipline, geen eenheid in propaganda, geen financiële organisatie. Er was geen program, organisatie of tactiek. Handelaren en avonturiers probeerden de massa voor eigen doeleinden te gebruiken. De S.I. was een noodzakelijke etappe in de groei van de revolutionaire beweging, een duurbetaalde les voor betere dagen.⁵⁸ Malaka beschrijft kort de nauwe band tussen S.I. en de communisten, die in 1921 met een gedwongen uittreden van de communisten eindigde. Pogingen hierna tot toenadering van P.K.I.-zijde werden afgewezen. En na het S.I.-congres van februari 1923 was elke revolutionaire inslag verdwenen. Meer dan de helft van de leden was weggelopen en de S.I. had niet veel meer te betekenen.⁵⁹

Een beschrijving van de P.K.I.-acties besluit dit hoofdstuk. Dit verslag eindigt met een behandeling van het congres in Bandung in maart 1923 en het uitbreken van de spoorwegstaking op 10 mei 1923. Over deze staking merkt Malaka op dat de staking beter tijdens de suikercampagne had kunnen beginnen (juli-september). Het was niet verstandig in te gaan op de provocaties van het gouvernement. Nu zijn alle leiders in arrest en is het doorgaan van de staking in gevaar, alsmede de toekomst van de partij. Met deze sombere notities eindigt Malaka, maar hij voegt er aan toe dat het meer van de arbeiders hoog is.⁶⁰

Een overzicht van de internationale situatie en de plaats van Indonesië en andere Aziatische landen daarin besluit het boekje.

Dat Malaka voor de Komintern als deskundige over Indische zaken fungeerde zou men ook kunnen afleiden uit een brief van Bergsma aan Semaun in februari 1923. Tijdens het Kominterncongres was Bergsma klaarblijkelijk ook in Moskou en hij schreef dat men daar kortgeleden Iep had verkozen. Bergsma was daartegen, maar tevergeefs. Het congres beloofde de vele speeches die

hij hield met een plaats in de Executieve. "Iep" was Tan Malaka en Bergsma vond waarschijnlijk dat Malaka wel erg snel promotie maakte. Bovendien verdrong Malaka, zoals Sneevliet al eerder opmerkte, Bergsma, die ook lof verdiende voor zijn werk voor de partij in Indië en steun na zijn verbanning.⁶¹

Zo deed Malaka ervaring op met de praktische toepassing van het communisme in de Sovjet-Unie. Hij bestudeerde niet zozeer de theorie, maar veel meer de praktijk in gesprekken en contacten met allerlei groepen.⁶²

Niet alleen de Kominternautoriteiten maar ook vooral de jeugd, in fabriek en boerderij, als soldaat, arbeider, boer of student, zocht hij op.

"Mijn kamer was in een vroeger hotel en dag en nacht open voor vrienden en studenten. Zelfs als ik 's nachts sliep was hij open, en waren er twee of drie studenten die voor een examen werkten, omdat mijn kamer groot en rustig genoeg was om te studeren. Deze rustige kamer was aan mij gegeven om een boek te schrijven."⁶³

Malaka schreef niet alleen zijn boek, maar ook in diverse communistische bladen verschenen artikelen van hem.

Nog voor het Kominterncongres verscheen in het orgaan van de Profintern, "Die Rote Gewerkschafts-Internationale", een artikel van hem en Van Resema over de vakbeweging in Indië.⁶⁴ Na enkele geografische gegevens en het vermelden van de belangrijkste exportgoederen, voor de produktie waarvan tweeënehalf miljoen land- en fabrieksarbeiders grenzeloos werden uitgebuit door de kapitalisten, behandelden de auteurs de S.I. De S.I., een strijdorganisatie van de armste boeren van Java "machte die holländische Regierung und die Kapitalisten erzittern". Na de oprichting van de P.K.I., die duizenden inheemsen verenigde, nam de invloed van de P.K.I. in de S.I. sterk toe, zodat in 1921 de S.I. het communistische program overnam.

Daarna werden de grote communistische vakbondsinvloed en de successen die deze vakbonden met hun acties boekten gereleveerd. Een schadelijke breuk in de vakbeweging in 1921 werd later dat jaar weer geheeld. Op dat ogenblik dreigde een spoorwegstaking, maar vele leiders waren uitgewezen of in arrest. "Gegenwärtig wütet der *weisse Terror* aber trotzdem ist die Bewegung nicht aufzuhalten."

Vanaf januari 1923 werd Malaka op de voorpagina van "Die Rote Gewerkschafts-Internationale" vermeld als vast medewerker, evenals Semaun. In februari schreef Malaka een artikel over het lot van de contractkoelies, waarin zijn deernis en verontwaardiging hierover duidelijk uitkwam.⁶⁵

In april verscheen een artikel waarin Malaka de conflicten in het N.A.S. (Nationaal Arbeids Secretariaat) behandelde. Deze vakbond, met een sterk anarcho-syndicalistische inslag, werd verscheurd door de strijd tussen groepen die aansluiting bij de Profintern wilden en groepen die aansluiting wensten bij een anarcho-syndicalistische Internationale in Berlijn. Malaka gaf een vrij nauwkeurig overzicht van de standpunten van de beide partijen,

zonder hinderlijke partijdigheid. Het opmerkelijke van dit artikel is dat het de enige maal is, dat Malaka zich in deze tijd in het openbaar uit over Nederlandse, interne zaken.⁶⁶

Aan het volgende nummer droeg Malaka twee artikelen bij. Het eerste handelde over de vakbeweging. Sinds 1908 bestonden in Indonesië nationalistisch-revolutionaire partijen. Vele boeren, half proletariërs en industrie-arbeiders waren lid van de Sarekat Islam. De objectieve omstandigheden waren echter nog niet rijp en ook de leiders waren onervaren. "Sie haben es nicht verstanden, die revolutionäre Energie, welche sich in den Massen angesammelt hatte, auszunutzen und diese Massen zu aktiven Kämpfer zu machen." De communisten namen deze taak op zich en zochten een directe band met de massa's in de S.I. Zij leidden de vakbeweging, waarin de bond van spoorweg-arbeiders het sterkste was. Deze boekte successen in vakacties. Op een congres in februari keerde de bond zich tegen loonsverlagingen; het verzet hiertegen kon tenslotte leiden tot een algemene staking. Op grond hiervan greep het gouvernement in om te proberen de staking te verhinderen.

Daarna behandelde Malaka kort enkele andere bonden, ook het "Verband der Bankangestellten", waarmee de pandhuisbeambten werden bedoeld. Hier brak in februari 1922 een staking uit, die zich snel uitbreidde. Een algemene staking dreigde. Maar "eine planmäßige klare Leitung fehlt", en de staking eindigde met een nederlaag. "Die hervorragendste Führer wurden von der Regierung verhaftet und ausgewiesen." Malaka bedoelde hiermee Bergsma en zichzelf.

Malaka vermeldde de uitsluiting van de communisten uit de S.I. in oktober 1921, niet die van februari 1923. De in 1921 ook ontstane breuk in de vakbeweging werd in september 1922 geheeld in een nieuwe federatie, vrijwel geheel onder communistische leiding, waarmee hij de P.V.H. een verkeerd stempel opdrokte.

In de toekomst zag Malaka vooral een snelle kapitalistische ontwikkeling en daardoor ook een groei van het proletariaat.

"Vielleicht wird das junge Proletariat Indonesiens unter der Leitung der Kommunistischen Partei, im Bunde mit Sowjetrußland, im Anfang auch die einheimische Bourgeoisie gegen den Imperialismus unterstützen müssen. Doch es wird niemals von seinem rechten Wege abweichen und nie vergessen dass es nach zwei Fronten hin kämpfen muss, sowohl gegen die einheimische wie gegen die fremde Bourgeoisie. Nur ein solcher Kampf nach zwei Fronten wird den Osten zum Kommunismus und zur Freiheit führen können."⁶⁷

Deze laatste alinea is opvallend omdat Malaka hierin nogal afstand neemt van de samenwerking met de bourgeoisie, en de "bloc-within"-politiek slechts een kleine, tijdelijke plaats gunt. Hij lijkt hiermee verder te gaan dan bijvoorbeeld zijn rede op het Kominterncongres. Een verklaring ligt wellicht deels in het feit dat de Profintern zich veel meer op een radicaal-proletarisch standpunt stelde dan de Komintern, en dat vooral wat betreft de samenwerking met bourgeois-nationalistische bewegingen.⁶⁸

Malaka, of de bewerker of vertaler van zijn artikel, kan zich hierbij hebben aangesloten.

Het tweede artikel handelde over de suikerindustrie op Java. De grote winsten voor de ondernemers werden tegenover de uitbuiting van de arbeiders gesteld. De vakorganisatie onder nationalistische leiding beging vele fouten, die moeilijk door de toenmalige communistische leiding waren te corrigeren, ook door gebrek aan krachten en middelen voor propaganda. Malaka trok de volgende conclusie:

"Die junge javanische Arbeiterbewegung musste nach Lage der Dinge erst diese Phase der Niederlagen durchmachen. Die proletarische Massen sind heute erwacht, sie schütteln das Jahrhundert alte Sklavenjoch ab und wandeln sich allmählich in aktive Feinde des Kapitalismus. Den ersten Anstoss gab das Versagen der nationalistischen Führer, die die Massen ungewollt dem Kommunismus zuführten.

Aus dieser Lage Nutzen zu ziehen, stellt unsere Hauptaufgabe dar. Wir müssen sofort und ernstlich an die Organisierung der revolutionären Massen Javas herantreten, um sie vor neuen Enttäuschungen zu wahren und sie in die Reihen der gegen das internationale Kapital Kämpfenden hineinzuziehen."

In een voetnoot wees Malaka op de afscheiding van de "Rode Islamietische Partij", met 100.000 leden, een communistische organisatie die zich in maart 1923 van de S.I. losmaakte.⁶⁹

Ook hier zette Malaka zich af tegen de S.I. en gaf hij een duidelijk beeld van de breuk S.I. - P.K.I.

Dit artikel verscheen begin 1924 in een tweetal Javaanse bladen.⁷⁰

In juni 1923 vond een zitting van de E.K.K.I. plaats. In het rapport dat Malaka indiende over Indonesië merkte hij op dat de P.K.I. een aanzienlijke invloed in de S.I. uitoefende. De S.I. telde anderhalf miljoen leden en had een radicale inslag door het ontbreken van een inheemse bourgeoisie en het grote proletariaat, ontstaan ten gevolge van de industrialisatie en de landbouwplantages.⁷¹ Bij het opstellen van dit rapport was Malaka klaarblijkelijk niet op de hoogte van de definitieve breuk S.I. - P.K.I. Op de zitting sprak Malaka ook kort naar aanleiding van Radeks rede over de toestand in de wereld. Hij wees op de toegenomen Amerikaanse investeringen in het Oosten, die het gevaar van een akkoord tussen de liberale revolutionaire bourgeoisie en het Amerikaanse kapitaal met zich mee bracht. Hiertegenover zag hij de wedijver van Japan en Amerika, die tot een groot conflict moest leiden. En ook "die aufsteigende Macht des Islams, der in sich viele revolutionäre Elementen enthält." De hoofdpoging voor de communisten was

"die verschiedenen zersplitterten nationalistischen und proletarischen Parteien des Orients zu organisieren und zu koordinieren und mit dem europäischen Proletariat in Verbindung zu bringen."⁷²

De E.K.K.I. hield zich ook bezig met de conflicten in de Nederlandse C.P. De partijen in het conflict konden hun geschil voorleggen aan een

commissie, die een uitspraak zou moeten doen. Jacques de Kadt was afgevaardigd door de groep die bezwaren had tegen de officiële leiding. De Kadt ontmoette in Moskou al spoedig Malaka, die hem zijn gehele verblijf zou begeleiden en hem met vele afgevaardigden in contact bracht.

"Dat hij ook hier bijzonder populair was verwonderde mij niet - men moest wel een Nurks zijn om hem *niet* sympathiek te vinden."⁷³

Op een middag nam Malaka De Kadt mee naar een bijeenkomst waar Trotzki zou spreken. Tan Malaka had plaatsbewijzen voor het podium en ze zouden dus Trotzki van nabij horen en zien. Een vriendin van Malaka, een secretaresse, zou meegaan en als tolk optreden. Trotzki kwam echter plotseling niet; Malaka hield wel een begroetingsspeechje.

"Hij deed dat in het Duits, op een zo charmante wijze dat hij al ovaties kreeg vóór zijn vriendinnetje de speech vertaald had, en nog eens ovaties na de vertaling. En toen konden we even later, met goed fatsoen de aftocht blazen en op de kamer van Tan Malakka onze teleurstelling wegdrinken, want hij had op zijn kleine, ongezellige en rommelige kamer --- ergens in een groot flatgebouw, een goede voorraad Kaukasische wijnen, die ik, omdat ze nogal zoetig waren, heel lekker vond. Zijn vriendinnetje, een van de vele secretaresses van de Komintern, was een bijzonder sympathiek meisje, met een ernstig, sprekend gezicht, die zowel de zaak van het communisme als Tan Malakka zeer toegedaan was."⁷⁴

Een artikel van L.A. in "Inprekorr"⁷⁵ riep zowel bij Bergsma als Malaka een reactie op, die op 20 juli 1923 in het blad verscheen. L.A. schetste een nogal somber beeld van de stand van de communistische beweging op Java. De organisatie was zwak, de interne verbanden zwak, de afdelingen inactief. De ideologische afwijkingen en organisatorische misslagen van Semaun hadden een oppositie in de partij opgeroepen. L.A. vermeldde de invloed van de P.K.I. in de S.I., maar ook dat waarschijnlijk op het aanstaande congres de P.K.I.-leden uit de S.I. zouden worden gezet. Van de vakbonden bestond in feite alleen de V.S.T.P. nog. Het congres van de V.S.T.P. in februari, waarvan men verwachtte dat het een algemene staking zou uitroepen, nam echter het opportunistische besluit eerst nog eens langs legale weg een oplossing te zoeken.

Bergsma wees in zijn reactie er op, dat duizenden S.I.-leden tot de communisten gerekend konden worden. Het doel van de P.K.I., invloed in de S.I. te verkrijgen, was geheel bereikt. In het westen begreep men de werkwijze van de Indonesiërs niet altijd, maar als men op de resultaten lette, waar het om draaide, dan waren deze gunstig.

Ook Malaka deed zijn best het realistische, kritische beeld dat L.A. gaf te corrigeren. Hij meende dat de P.K.I. een juiste tactiek had gevolgd, ook ten opzichte van de S.I.

"Durch die richtige Anwendung der Einheitsfront-Taktik gibt es jetzt schon 20 Sektionen, die sich unter kommunistischer Führung befinden. (Diese 20 Sektionen hatten früher etwa 100000 Mitglieder). Wir können vorläufig feststellen dass wir (einschl. Ternate) mit 13000 Mitgliedern

In unserer Partei und ferner auf mindestens 30000 Arbeiter und Bauern in der Sarekat-Islam rechnen können, die zwar noch nicht Mitglieder der Gewerkschaften sind, sich aber unter kommunistischer Führung befinden."

Ook andere vakbonden dan de V.S.T.P. waren actief, en onder communistische invloed.

"Der letzte Kongress in März hat nicht nur beinahe alle Gewerkschaften, die Rote S.I., sondern auch die nationalistische Indische Partei und Budi-Utomo unter kommunistischen Einfluss gebracht."

Wat betreft Semaun merkte Malaka tenslotte op dat hij en Darsono kortgeleden verhoord werden en gewaarschuwd in verband met hun vakbondsactiviteiten en werk in de S.I. "Das ist ein Beweis für ihre revolutionäre Haltung."⁷⁶ Bergsma en Malaka gingen dus, bewust of onbewust, voorbij aan de definitieve breuk met de S.I. Zij schilderden een succesvolle "bloc-within"-politiek, die overeenkwam met de Kominternlijn en hun eigen wens.

In een kort artikel over het Indonesische communisme in "Die Kommunistische Internationale" schreef Malaka ook over de verhouding tot de S.I.⁷⁷ Na het vaststellen van de partijdiscipline op het S.I.-congres van september 1921 verklaarden 13 S.I.-afdelingen met 30.000 leden zich solidair met hun P.K.I.-leiders. De P.K.I. voerde felle strijd tegen dit besluit en zo was de S.I. in februari 1923 nogmaals gedwongen hierover te discussiëren. Hier bleek de meerderheid van de afgevaardigden sympathiek tegenover de P.K.I. te staan, maar door overrompeling slaagde de voorzitter erin het besluit over de partijdiscipline te handhaven. Hierop liepen 600 van de 1000 gedelegeerden weg en zeven nieuwe afdelingen sloten zich bij de communistische S.I. aan. Malaka geeft hier in ieder geval een getrouwer beeld van de situatie dan in "Inprekorr", waarschijnlijk door nadere informatie uit Indonesië. Vervolgens gaf Malaka nog een rooskleurig verslag van de situatie in de vakbeweging, het werk onder vrouwen, kinderen (via de scholen) en militairen.

Voor de niet-ingewijde in Indonesische zaken moesten al deze verslagen van de situatie in Indonesië wel een verwarrend geheel vormen, waaruit uiterst moeilijk een conclusie viel te trekken over bijvoorbeeld de toen bestaande verhouding tussen S.I. en P.K.I. Bestond het "bloc-within" nog? Was dit zo succesvol dat de communisten de gehele controle in de S.I. hadden overgenomen? Wat was de status van de communistische S.I.-afdelingen, hun verhouding tot S.I. en P.K.I.? Hoe groot was hun aantal en ledental? En hoeveel afdelingen met hoeveel leden bleven de S.I. trouw? Op deze vragen kregen de niet-ingewijden, dus ook de autoriteiten in de Komintern, geen antwoord of tegenstrijdige antwoorden in de artikelen van Malaka, Bergsma en anderen over Indonesië.

Eind augustus verscheen in "De Tribune" een open brief van Malaka aan de Indonesische studenten en intellectuelen, gedagtekend Moskou 19 augustus 1923.⁷⁸

Hij wees op de scheidingsmuur die de heersers tussen deze studenten en intellectuelen en het arbeidende volk hadden opgetrokken. Daardoor was het aantal intellectuelen dat zich bij de communisten aansloot nog gering. Als er, zoals in Brits-Indië, een intellectueel proletariaat ontstond, zouden zij vanzelf tot de communisten komen. Nu nog miskenden zij, in navolging van hun meesters, dat de gehele rijkdom van Indonesië en de gehele economische macht op de arbeidende klasse berustte. De regering kon via intimidatie haar gezag handhaven, tot de spoorwegarbeiders hiervoor niet opziewensten te gaan en een staking uitroepen. Ondanks de scherpe maatregelen van de regering, werd de staking doorgezet. De bijzondere betekenis van de staking was dat deze niet gebaseerd was op de "kebangsaan" (nationaliteit) van de N.I.P. of de "keislaman" (Islam) van de S.I., maar op de economische werkelijkheid.

"Het is noodzakelijk een klare en vaste tactiek te volgen en daarvoor is het nodig een klaar inzicht te hebben in de economische en klasseverhoudingen. Men kan zich niet alleen verlaten op woorden en instemmingen in vergaderingen, maar men moet de vervelende maar noodzakelijke organisatorische en administratieve arbeid met geduld, eerlijkheid en energie doorvoeren."

Alleen op deze basis was het volhouden van de staking mogelijk. Het werk van revolutionaire Indonesische arbeiders maakte de mobilisatie van het gehele gouvernementele machtsapparaat noodzakelijk. De N.I.P. en S.I. baseerden hun acties niet op de economische omstandigheden en stonden los van de arbeidersklasse. Door het ontbreken van een inheemse kapitalistische klasse, waren zij gedoemd tot passiviteit, fraseologie en contra-revolutie, en waren de communisten zo succesvol.

De beweging in Indonesië zou uitstralen naar de rest van Azië. In Brits-Indië had Gandhi gefaald, omdat hij nooit de arbeidersklasse bij zijn strijd betrok. Nu dreigden de linkse nationalistten de Congrespartij te verlaten. De Engelse regering volgde vol belangstelling de ontwikkelingen in Indonesië, omdat ze de aantrekkingskracht van het Indonesische voorbeeld vreesde.

Tot slot riep Malaka de intellectuelen op de communistische geleerden te versterken. Hij kon hen niets beloven dan de ware vrijheid van Indonesië, die lag in de Indonesische arbeidersklasse.

De toekomstplannen van Malaka namen in de loop van 1923 vastere vorm aan. Sneevliet suggereerde in april 1923 dat Malaka een veertiendaags Maleis-Hollands orgaan zou kunnen redigeren vanuit Berlijn of Holland.⁷⁹

De Engelse inlichtingendienst rapporteerde dat de Indische Communist Tan Malacca een delegatie van de Komintern zou leiden naar het congres van de Australische C.P. Maatregelen werden genomen, opdat Malaka het land niet zou kunnen binnenkomen.⁸⁰

In midden 1923, wellicht op de E.K.K.I.-zitting, kreeg Malaka, naar

eigen zeggen, het toezicht opgedragen over de communistische partijen, ook de nog op te richten, in Birma, Siam, Annam, de Philippijnen en Indonesië. In het najaar vertrok hij om in december 1923 op zijn nieuwe standplaats Canton aan te komen.⁸¹

1. Gebaseerd op McVey, *The Rise*, p.52-61 en D.Boersner, *The Bolsheviks and the National and Colonial Question (1917-1928)*, Geneva-Paris, 1957, chapter III. Zie ook Tichelman, *Sneevliet*, p.31-6.
2. McVey, *The Rise*, p.76-83. Citaat op p.80. Tichelman, *Sneevliet*, p.37-54.
3. McVey, *The Rise*, p.128-33.
4. Bijlage brief PG aan GG, 16-2-1923 in mailr.174x/23 in vb.27-3-1923 lt.C 4.
5. Inprekorr, 8-11-1922, p.1497-8.
6. McVey, *The Rise*, p.158; Boersner, *The Bolsheviks*, p.123.
7. *Pendjara I*, p.96-7.
8. Protokoll des Vierten Kongresses der Kommunistischen Internationale, Petrograd-Moskau vom 5. November bis 5. Dezember 1922, Hamburg, 1923, p.162,182.
9. Protokoll 4. Kongresses, p.186-9. Zie over de in de rede genoemde Mohammedaanse leiders in Brits-Indië: A.C.Niemeijer, *The Khilafat Movement in India 1919-1924*, The Hague, 1972. Hier worden de namen gespeeld als Hasrat Mohani en Dr. Kitchlew.
10. *De Tribune*, 25-11-1922.
11. *De Tribune*, 8-1-1923.
12. G.J.M. van het Reve, *Mijn rode jaren, herinneringen van een ex-bolsjewiek*, Utrecht-Antwerpen, 1967, p.178-9.
13. Van het Reve, *Mijn rode jaren*, p.179-81.
14. Protokoll 4. Kongresses, p.585, 589-90.
15. Protokoll 4. Kongresses, p.607.
16. Protokoll 4. Kongresses, p.609. De delegaties waren die van Angora, Australië, België, Engeland, Egypte, Nederlands-Indië, Japan, Mexico, Perzië, Polen, Tunis, Turkije en Zwitserland.
17. Protokoll 4. Kongresses, p.634. Op de tweede zitting van het congres was Malaka benoemd tot lid van de Neger-commissie. Protokoll 4. Kongresses, p.26.
18. *Pendjara I*, p.99-100. In *Pendjara I*, p.99 schrijft Malaka dat hij vanwege zijn rede in de Oosterse commissie mocht spreken in de algemene vergadering van het congres. Dit is onjuist, op 12 november sprak Malaka het congres toe, op 23 november werd de commissie benoemd. McVey, *The Rise*, p.161 volgt Malaka's verkeerde weergave. Ook het lange verslag van de conflicten in de Oosterse commissie, dat ik kort heb samengevat, maar dat McVey, *The Rise*, p.160-1 letterlijk vertaalt, dient met de nodige reserve te worden gezien.
19. Boersner, *The Bolsheviks*, p.126; H.Carrère d'Encausse and S.R.Schram, *Marxism and Asia, An Introduction with Readings*, London, 1969, p.42-3; McVey, *The Rise*, p.159-60.
20. Protokoll 4. Kongresses, p.615, ook McVey, *The Rise*, p.158-9.
21. McVey, *The Rise*, p.158.
22. McVey, *The Rise*, p.159.
23. Protokoll 4. Kongresses, p.1036; Carrère d'Encausse and Schram, *Marxism and Asia*, p.43; McVey, *The Rise*, p.162; C.B.Mc Lane, *Soviet Strategies in Southeast Asia, An Exploration of Eastern Policy under Lenin and Stalin*, Princeton, N.Y., 1966, p.84.
24. *Pendjara I*, p.100.
25. McVey, *The Rise*, p.210-1.
26. McVey, *The Rise*, p.211-3.
27. McVey, *The Rise*, p.212.
28. "Tätigkeitsbericht des Vollzugsbüro der R.G.I. über die Zeit von Juli bis September", *Die Rote Gewerkschafts-Internationale (R.G.I.)*, Oktober 1922, p.687, ook in McVey, *The Rise*, p.213-4.
29. McVey, *The Rise*, p.212.
30. Inprekorr, 10-1-1923, p.49. McVey, *The Rise*, p.441, noot 61 vermeldt het congresverslag in de Russische taal.
31. Inprekorr, 10-1-1923, p.53; McVey, *The Rise*, p.163.
32. McVey, *The Rise*, p.214-5.
33. "Die dritte internationale Konferenz der revolutionäre Bergarbeiter", *R.G.I.*, Dezember 1922, p.888.
34. "Die dritte internationale Konferenz der revolutionäre Transportarbeiter",

- R.G.I., Desember 1922, p.889.
- 35."Die Internationale Konferenz der revolutionären Lehrer", R.G.I., Dezember 1922, p.896-7.
 - 36.Tan Malaka, Thesis, Djakarta, z.j.(1946), p.47-8.
 - 37.Pendjara I, p.100.
 - 38.McVey, The Rise, p.125-8. Semaun had zich voor zijn bezoek aan Rusland altijd voorzichtig opgesteld en probeerde een directe confrontatie met het gouvernement te vermijden. Zo hield hij een dreigende staking van de V.S.T.P. in 1921 af. Volgens McVey, The Rise, p.126 stonden tegenover hem de voorstanders van een radicalere politiek, gericht op een bolsjevistische revolutie, met als doel de dictatuur van het proletariaat. Als belangrijkste wapen hiertoe werd de algemene staking beschouwd. Tot deze groep behoorden vooral de Europese P.K.I.-leden en een groeiende groep Indonesiërs, waaronder, volgens McVey, ook Tan Malaka. Zoals ik op p.213-4 al heb aangetoond, behoorde mijns inziens Malaka niet tot deze groep, maar was hij een voorstander van dezelfde voorzichtige politiek als Semaun.
 - 39.McVey, The Rise, p.136. Malaka reageerde in "De Tribune" van 5-9-1922 op deze rede. Zie p.215-6. Hieruit bleek dat Malaka na zijn verbanning in zijn tactiek de nadruk ietwat verlegde van voorzichtigheid naar actie.
 - 40.Hierop wijst ook Malaka in Pendjara I, p.96-7 (deels geciteerd op p.225).
 - 41.De Tribune, 8-9-1922, in McVey, The Rise, p.139, 238-9, 409 noot 72.
 - 42.McVey, The Rise, p.133-46.
 - 43.McVey, The Rise, p.155-8.
 - 44.McVey, The Rise, p.146-54.
 - 45.McVey, The Rise, p.165-7.
 - 46.McVey, The Rise, p.170-1.
 - 47.McVey, The Rise, p.179-81.
 - 48.McVey, The Rise, p.187-8.
 - 49.McVey, The Rise, p.191.
 - 50.Pendjara I, p.100.
 - 51.Pendjara I, p.100-1.
 - 52.Pendjara I, p.101.
 - 53.McVey, The Rise, p.438 noot 33.
 - 54.Indonezija, 2e druk, p.3-4. Voor de vertaling van de meest belangwekkende passages uit dit boek ben ik dank verschuldigd aan mej. C.E.Wagenaar, verbonden aan het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam.
 - 55.Indonezija, p.115.
 - 56.Indonezija, p.127-8.
 - 57.Indonezija, p.128-30.
 - 58.Indonezija, p.131-2.
 - 59.Indonezija, p.134, 136.
 - 60.Indonezija, p.145-6.
 - 61.McVey, The Rise, p.205-6, 438 noot 34-5; de letterlijk vertaalde brief staat op p.205. McVey heeft "Iep" waarschijnlijk als "Jep" gelezen.
 - 62.Tan Malaka, Madilog, Materialisme, Dialektika, Logika, Jakarta, 1951, p.14.
 - 63.Pendjara I, p.101.
 - 64.Kan Malaka und Van Reesem, "Die Gewerkschaftsbewegung in Indo-China (Holländisch-Ost-Indien)", R.G.I., Oktober 1922, p.659-61. In R.G.I., November 1922, p.810 kon men het volgende lezen: "Druckfehlerberichtigung. In nr.21 der R.G.I. Seite 659 müß es heißen: Die Gewerkschaftsbewegung in Indonesien (Malaischer Archipel) statt Indochina. Die Namen auf Seite 661 müssen heißen: Tan Malaka und Van Resema."
 - 65.Than Malakka, "Die Vertragskulis", R.G.I., Februar 1923, p.166-9.
 - 66.Tan Malaka, "Der Anschluss des NAS an die RGI", R.G.I., April 1923, p.380-2.
 - 67.Tan Malakka, "Die Gewerkschaftsbewegung", R.G.I., Mai-Juni 1923, p.542-4.
 - 68.McVey, The Rise, p.214.
 - 69.Tan Malakka, "Die Arbeiter in der Zuckerindustrie auf der Insel Java", R.G.I., Mai-Juni 1923, p.544-6.
 - 70.Doenia Merdeka, 15-1-1924 in IPO 1924, nr.4 en 1-2-1924 in IPO 1924, nr.7;

- Soeara Ra'jat, 1/16-1- en 1-2-1924 in IPO 1924, nr.7.
- 71.Bericht der Exekutive der Kommunistischen Internationale 15. Dezember 1922 - 15. Mai 1923, Moskau, 1923, p.47 in McVey, The Rise, p.163, 421 noot 30.
- 72.Protokoll der Konferenz der erweiterten Exekutive der Kommunistischen Internationale, Hamburg, 1923, p.140-1.
- 73.De Kadt, Uit mijn communistentijd, p.278.
- 74.De Kadt, Uit mijn communistentijd, p.286.
- 75.L.A., "Aus der Arbeiterbewegung auf der Insel Java", Inprekorr, 30-4-1923, p.600.
- 76.P.Bergsma, T.Malakka, "Der Kommunismus auf Java", Inprekorr, 20-7-1923, p.1062-3.
- 77.P.Malakka, "Die Kommunistische Bewegung in Indonesien", Die Kommunistische Internationale, August 1923, nr.27, p.130, 132.
- 78."Een Open Brief. Tan Malakka aande Indonesische studenten en intellectuelen", De Tribune, 29-8- en 31-8-1923.
- 79.Brief Sneevliet aan Van Ravesteijn, Sjanghai, 3-4-1923 (Van Ravesteijn-archief).
- 80.Brief High Commissioner for Australia aan Foreign Office, 23-6-1923, Public Record Office London (PRO), FO 371-9332-N5688-43.
- 81.Pendjara I, p.103-5.